

ประสบการณ์กับการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ของผู้หญิง

โดย ฉลาดชาย รมิตานนท์

ศูนย์สตรีศึกษา

คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ประสบการณ์ (experience) ในที่นี้ใช้ในความหมายว่า เป็นการตระหนักรู้ส่วนตัว (private awareness) และความรู้อันผู้หญิงที่ดึงมาหรือได้มาจากการมีส่วนร่วมของผู้หญิงในกระแสของชีวิตทางสังคมในแต่ละด้านและทุกด้าน ในวงวิชาการและวงการต่างๆไป ประสบการณ์ของผู้หญิงมักถูกปฏิเสธว่าไม่เป็นความจริง (real) หรือไม่ก็ถูกถือถ้อยว่าเป็นสิ่งที่ไม่มีความสำคัญ ฉะนั้นแม้กระทั่งในหมู่ผู้หญิงเองก็ไม่ค่อยจะยอมรับความน่าเชื่อถือ (validity) และความสำคัญของประสบการณ์ของตนเองและผู้หญิงอื่นๆ เรื่องนี้เป็นที่เข้าใจได้ว่าเราถูกอบรมสั่งสอนมาให้คนเข้าใจในแบบนี้

ในด้าน **ญาณวิทยา (epistemology)** ของความรู้มีการถกเถียงกันมานานและหลายแนวทางว่า ประสบการณ์ถือถ้อยว่าเป็นความรู้ได้หรือไม่ มากน้อยเพียงใด เป็นความรู้ในระดับไหน มีความน่าเชื่อถือเพียงใด เป็นต้น อย่างไรก็ตามประเด็นหนึ่งที่นักสตรีนิยมให้ความสำคัญเป็นพิเศษ คือ ช่องว่างระหว่างประสบการณ์เกี่ยวกับโลกของผู้หญิงกับแนวทฤษฎีที่มีอยู่และใช้ในวงวิชาการเพื่อทำความเข้าใจประสบการณ์ ซึ่งอาจสรุปได้ว่ามีช่องว่างอยู่มากเพราะบรรดาทฤษฎีส่วนใหญ่ โดยเฉพาะในทางสังคมศาสตร์ เป็นทฤษฎีที่ถูกสร้างขึ้นมาจากผู้ชาย บนพื้นฐานประสบการณ์ของผู้ชาย จากทัศนคติมุมมองของผู้ชาย ภายในบริบทหรือเงื่อนไขของสังคมชายเป็นใหญ่หรือปิตาธิปไตย

เพราะฉะนั้นสิ่งที่ท้าทายนักสตรีนิยมอย่างมาก คือ ทำอย่างไรจึงจะเปรียบประสบการณ์ความหวัง และปัญหาต่างๆ ที่ถูกประทับตราว่าเป็นประสบการณ์ ความกังวลหรือปัญหาส่วนตัวของผู้หญิงให้เป็นประเด็นหรือปัญหาความหวังสาธารณะ เช่น เรื่องความรุนแรงในครอบครัว การตั้งท้อง สุขภาพเพศ เป็นต้น อันเป็นการเปลี่ยนแปลงที่วันนี้สามารถเกิดขึ้นได้หลายทาง ทางหนึ่งคือ **การยกระดับจิตสำนึก**

กลุ่ม (consciousness raising groups) ซึ่งนักสตรีนิยมส่วนหนึ่งโดยเฉพาะกลุ่มที่เรียกว่า “คลื่นลูกที่สอง” ในตะวันตกถือถ้อยว่าเป็นเครื่องมือสำคัญของขบวนการสตรีนิยมที่จะต้องใช้ในการรณรงค์ นอกจากนั้นการดำเนินการเพื่อให้เกิดการยอมรับประสบการณ์ของผู้หญิงว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่า ยังต้องเกี่ยวข้องกับ **การประเมินคุณค่าของประสบการณ์ของผู้หญิงกันเสียใหม่** ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของทฤษฎีและวิธีวิทยาของสังคมศาสตร์ โดยนักสตรีนิยมยืนยันว่าประสบการณ์ส่วนตัวในชีวิตของผู้หญิงแท้จริงแล้วมีลักษณะเป็นการเมืองอย่างเข้มข้น และมีความสำคัญทางการเมืองสาธารณะอย่างไม่อาจปฏิเสธได้ (โปรดดู Stanley และ Wise 1983) ตัวอย่างเช่น การที่ผู้หญิงไม่มีโอกาสหรือไม่มีส่วนร่วมทางการเมืองเท่าเทียมหรือใกล้เคียงกับผู้ชาย อาจเกิดจากโครงสร้างทางการศึกษา ที่กีดกันผู้หญิงไม่ให้ได้รับการศึกษาเท่าเทียมกับผู้ชาย เป็นต้น

ประสบการณ์ส่วนตัวกับประสบการณ์ร่วมกัน การศึกษาประสบการณ์ส่วนตัวของผู้หญิงหลายๆ คน นำมาซึ่งให้เห็นประสบการณ์ร่วมกันของผู้หญิงได้ จริงอยู่ คำว่า “ผู้หญิง” มีลักษณะเป็นคำที่ครอบคลุมความหมายกว้างรวมๆ กันไป แต่ในความเป็นจริงผู้หญิงมีความแตกต่างและหลากหลาย ทั้งจากมิติทางชาติพันธุ์ ชนชั้น อายุและอื่น ๆ อีกหลายอย่าง กระนั้นก็ตามการศึกษาประวัติประสบการณ์ของผู้หญิงในทัศนะของนักประวัติศาสตร์

ศาสตร์ – สังคมวัฒนธรรม (Socio - historians) จำนวนหนึ่งก็ยังเชื่อว่า การบันทึกเรื่องราวประสบการณ์ของผู้หญิงผ่านความคิดที่ดี จิตสำนึกที่ดีของผู้หญิง สามารถนำไปสู่การค้นพบประสบการณ์ต่าง ๆ ของผู้หญิง เหมือนหรือเชื่อมโยงหรือเชื่อมกันกับประสบการณ์ของผู้หญิงคนอื่น ๆ อย่างไรก็ตาม นักสตรีนิยมคนหนึ่งเรียกสิ่งนี้ว่า “ประสบการณ์แห่งจิตสำนึกในประวัติศาสตร์” (Experiences of consciousness – in – history) (โปรดดู Westcott ,1983) ดังนั้นในหมู่นักสตรีนิยมและวงการสตรีศึกษาจึงเห็นว่านักวิจัยที่เป็นผู้หญิงจำเป็นจะต้องเริ่มต้นด้วยประสบการณ์ส่วนตัว ทั้งนี้เพราะว่าตามจารีตของการวิจัยในสาขา วิชากระแสหลักต่าง ๆ มักไม่อนุญาตให้ใช้ประสบการณ์และอารมณ์ส่วนตัวของนักวิจัย โดยมีข้ออ้างว่าไม่เป็นวิทยาศาสตร์ ไม่เป็นกลาง เชื่อถือไม่ได้ ซึ่งนักสตรีนิยมรุ่นหลังและนักสังคมศาสตร์ในปัจจุบันต่างก็ไม่ยึดกับจารีตเหล่านั้นแล้ว เพราะถือว่าวิทยาศาสตร์เน้นสิ่งสร้างทางสังคม วิทยาศาสตร์ใช้ว่าจะเป็นกลาง และความจริงเน้นสิ่งสร้างทางสังคม (Socially constructed) ความจริงจึงมีหลายชุดเป็นต้น จุดนี้เองทำให้การศึกษาประสบการณ์ที่มีที่มั่นในเวทีวิชาการมากขึ้น

ยิ่งไปกว่านั้นในทัศนะของนักสตรีนิยมบางกลุ่ม เห็นว่า สำหรับผู้หญิง ปฏิกริยาตอบโต้ที่เกิดจากอารมณ์ (emotional reaction) แท้จริงหรือบ่อยครั้งแล้ว เป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาความคิดและทฤษฎีที่มีลักษณะวิพากษ์และแหลมคมขึ้นก็ได้ด้วยซ้ำไป ฉะนั้นประสบการณ์ที่เกิดจากอารมณ์ไม่ว่าของผู้หญิงหรือผู้ชายจึงไม่น่าจะใช่สิ่งที่ถูกมองข้ามอีกต่อไป ตัวอย่างเช่น ความปวดร้าวของคนจนที่เกิดจากการถูกขับออกจากที่ทำกินก็ดี ความปวดร้าวของชาวเขาที่ถูกปฏิเสธไม่ให้สัญชาติจากรัฐ และหน่วยงานราชการ ก็ดี น่าจะเป็นที่มาของความรู้ โดยเฉพาะความรู้ของผู้ถูกกระทำ หรือ “คนชายขอบ” ทั้งหลายได้เป็นอย่างดี

แหล่งอ้างอิง

Human, M., (1995), The Dictionary of Feminist Theory, Practice Hall/Harvester Wheatsheat, Hretfordshire, England

Rutenberg, T., (1983) “Learning women’s studies’ in Theories of Women’s Studies, Bowles, G. and R.duelli, Klein(eds), Routledge & Kegan Paul : London

Stanley, L. and Wise, S. (1983) “Baek into the personal “ or our attempt to construct ”feminist research”, in Theories of women’s studies, Bowles G. and R.duelli, Klein(eds), Routledge & Kegan Paul : London